

DOI: 10.30495/jss.2022.1949013.1419

Research Paper

**Analysis of the Consequences of Risky Behaviors Among High School Students
(Case study: Students with high risk behaviors in Tabriz)**

Zeinab Alamdar Sarand

Ph. D. Student in Sociology, Faculty of Humanities and Education, Islamic Azad University, Tabriz-Iran.

Mohammad Abbaszadeh

*Professor of Sociology, Faculty of Law and Social Sciences, University of Tabriz, Tabriz- Iran
(Corresponding Author). E-mail: m.abbaszadeh@tabrizu.ac.ir*

Davood Ebrahimpour

Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities and Educational Sciences, Islamic Azad University, Tabriz- Iran.

Mahmood Elmi

Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities and Educational Sciences, Islamic Azad University, Tabriz- Iran.

The tendency to commit high-risk behaviors among different classes of society, especially students, is one of the most important issues that threatens the social health of society. Increasing level of risky behaviors has different consequences for the individual and society. In this regard, the present study aimed to study the consequences of high-risk behaviors among the students. Some theories of high-risk behaviors have also been used for making the theoretical sensitivity. The research method is a qualitative method and the content analysis approach and semi-structured interview technique have been used to analyze and collect the data. The target population of the present study includes students with high-risk behaviors in the five districts of secondary schools in Tabriz, of whom 57 students have been interviewed. Purposeful sampling method was used to select the participants. Reliability, verifiability and transferability have also been used to validate the data. Findings of the study based on the consequences of students' high-risk behaviors were presented in a comprehensive theme called "social capital erosion". Also, mental health impairment, social health impairment, intensification of social alienation, social isolation, social trust impairment, intensification of social indifference, high social depravity and academic failure were identified as eight organizing themes.

Conflict of interest:

ACCORDING TO THE AUTHORS, THE ARTICLE DID NOT HAVE ANY CONFLICT OF INTEREST.

Key words: *Students, Risky Behaviors, Social Capital, Tabriz.*

تحلیل پیامدهای رفتارهای مخاطره‌آمیز در دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه (مورد مطالعه: دانش‌آموزان دارای رفتارهای پر خطر شهر تبریز)

زینب علمدار سرنند^۱

محمد عباس‌زاده^۲

داود ابراهیم‌پور^۳

محمود علمی^۴

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۳/۲۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۱۰/۱۴

چکیده

گرایش به ارتکاب رفتارهای پرخطر در بین قشرهای مختلف جوامع به ویژه دانش‌آموزان یکی از مهم‌ترین مسائلی است که سلامت اجتماعی جامعه را تهدید می‌کند. افزایش رفتارهای مخاطره‌آمیز پیامدهای مختلفی برای فرد و جامعه دارد. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف مطالعه پیامدهای رفتارهای پرخطر در بین دانش‌آموزان صورت گرفته است. هم‌چنین از برخی نظریه‌های رفتارهای پرخطر جهت حساسیت نظری بهره گرفته شده است. روش تحقیق به کار رفته در این پژوهش، کیفی بوده و از رهیافت تحلیل مضمون و تکنیک مصاحبه نیمه ساختار یافته برای تحلیل و جمع‌آوری اطلاعات پژوهش استفاده شده است. جامعه هدف پژوهش حاضر را دانش‌آموزان دارای رفتارهای پرخطر نواحی پنج‌گانه دوره دوم متوسطه شهر تبریز تشکیل داده‌اند که با ۵۷ نفر از آن‌ها مصاحبه صورت گرفته است. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدف‌مند استفاده شد. هم‌چنین برای اعتبار و اعتمادبخشی به داده‌ها از قابلیت اعتبار، قابلیت اعتماد، قابلیت تأیید و انتقال‌پذیری بهره گرفته شده است. یافته‌های پژوهش در مورد پیامدهای رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان در قالب یک مضمون فراگیر تحت عنوان فرسایش سرمایه اجتماعی و هشت مضمون سازمان‌دهنده با عناوین تضعیف سلامت روانی، تضعیف سلامت اجتماعی، تشدید بیگانگی اجتماعی، انزوای اجتماعی، تضعیف اعتماد اجتماعی، تشدید بی‌تفاوتی اجتماعی، افزایش فساد جنسی و شکست تحصیلی مشخص شده‌اند.

واژگان کلیدی: دانش‌آموزان، رفتارهای مخاطره‌آمیز، سرمایه اجتماعی، شهر تبریز.

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز- ایران.

۲. استاد، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز، تبریز- ایران (نویسنده مسئول).

E-mail: m.abbaszadeh@tabrizu.ac.ir

۳. استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی و تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز- ایران.

۴. استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی و تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز- ایران.

مقدمه

در عصر حاضر به علت پیشرفت‌های فناوری و تأثیر مستقیم آن بر کیفیت زندگی انسان، پرداختن به مسأله سلامت و عوامل تأثیرگذار بر آن اهمیت ویژه‌ای یافته است و تأمین سلامتی افراد جامعه یکی از مهم‌ترین مسائل اساسی در هر کشوری محسوب می‌گردد. مطالعات علمی و وسیعی که در این زمینه صورت می‌گیرد، می‌تواند با شناسایی دقیق‌تر عوامل تهدید کننده سلامتی و رفع ابهامات و پیچیدگی‌های مربوط به بیماری‌شناسی، کیفیت و سبک زندگی و علل آسیب‌های اجتماعی، راهگشای برنامه‌ها یا ارتقاء سلامت جسمانی، روانی و اجتماعی باشد (۳۱). یکی از موارد جدی تهدید کننده سلامت، که در سال‌های اخیر مورد توجه سازمان‌های بهداشتی، مجریان قانون و سیاست‌گذاران اجتماعی قرار گرفته شیوع رفتارهای پرخطر در میان اقشار مختلف جامعه می‌باشد. هر چند که هیچ یک از بخش‌های جامعه از عواقب ناگوار رفتارهای تهدید کننده سلامت در امان نیست، اما بعضی از گروه‌های سنی و اجتماعی از جمله نوجوانان در معرض خطر بیشتری قرار دارند (۱۱).

نوجوانی دوره‌ای از رشد است که بعد از کودکی آغاز و قبل از شروع جوانی خاتمه می‌یابد. شروع نوجوانی در حدود سن دوازده سالگی (همزمان با ظاهر شدن صفات ثانوی جنسی) و ختم آن در نوزده سالگی است. با توجه به جوان بودن جمعیت ایران، حجم وسیعی از مسائل، دشواری‌ها و چالش‌های جامعه به مسائل نوجوانان و جوانان اختصاص یافته و مسئله سلامت اجتماعی و روانی آنان، از اولویت اصلی کشور محسوب می‌شود. در سال‌های اخیر شیوع رفتارهای پرخطر نوجوانان و جوانان در ایران به یک مسأله اجتماعی تبدیل شده است و نگرانی‌های عمیقی را در سطوح مختلف مدیریتی، دانشگاهی و عمومی جامعه به وجود آورده است (۱). رفتارهای پرخطر، به رفتارهای اطلاق می‌شوند که سلامت و بهزیستی نوجوانان، جوانان و سایر افراد جامعه را در معرض خطر قرار می‌دهند. رفتارهای پرخطر سنین جوانی و نوجوانی عمدتاً در شش دسته هستند که عبارتند از: استعمال دخانیات، اعتیاد و سوء مصرف مواد، رفتارهای جنسی ناسالم، کم تحرکی جسمی، تغذیه ناسالم و رفتارهای مرتبط با صدمات و جراحات مثل خودکشی و دعوا و درگیری (۱۵).

همان طور که گفته شد، دانش‌آموزان یکی از گروه‌هایی هستند که به دلیل نوع فعالیت و نقشی که انجام می‌دهند و همچنین انتظارات متعددی که دیگران از آن‌ها دارند و مسئولیتی که برای خودشان قائل هستند، بیشتر تحت فشار و آسیب‌پذیری قرار دارند. در واقع، رشد میزان شیوع رفتارهای پرخطر در میان قشرهای گوناگون جامعه بیش از هر گروهی نوجوانان یا دانش‌آموزان را در معرض خطر قرار می‌دهد. زیرا بسیاری از نوجوانان در مواجهه با دشواری‌ها و بحران‌های دوره نوجوانی دست به رفتارهایی می‌زنند که سلامت حال و آینده آنان را مورد تهدید قرار می‌دهد (۲۱). این در حالی است که یافته‌های پژوهش‌های انجام شده در ایران و شهر تبریز حاکی از آن است که در سال‌های اخیر شیوع رفتارهای پرخطر در نوجوانان قابل توجه بوده است (۳۲) و (۱۸) و (۱۴).

از طرفی، جوانی ساخت جمعیت در ایران و تأخر فرایند جامعه‌پذیری نسبت به نظم نوین جهانی در جامعه در حال گذار ایران، باعث رشد آسیب‌های اجتماعی نوجوانان و جوانان شده است. نوجوانانی که نمی‌توانند بر مبنای ضعف عملکرد نهادهای جامعه‌پذیری و نابسامانی فضای ساختی در نظام اجتماعی، تمایلات خود را به سوی رفتارهای هم‌نوا سوق دهند ممکن است به رفتارهای انحرافی از جمله: انحرافات جنسی، دعوا و درگیری، خرید و فروش مواد مخدر و اعتیاد روی آورند (۱۹). مطابق آمار سازمان پزشکی قانونی نیز، شایع‌ترین علل مرگ و میر جوانان و نوجوانان زیر ۲۱ سال در ایران به ویژه در شهرهای بزرگ (هم چون تبریز)، در مرتبه اول، تصادفات رانندگی و سپس مسمومیت‌های ناشی از الکل، مواد مخدر و خودکشی بوده است (۲).

با توجه به این که دانش‌آموزان سرمایه‌های جامعه می‌باشند و سلامت روح و جسم آن‌ها تضمین کننده سلامت و آینده جامعه است و از سوی دیگر با توجه به شیوع بالای رفتارهای پرخطر در میان دانش‌آموزان و صدمات و خسارات جبران‌ناپذیر رفتارهای پرخطر و بالا بودن هزینه‌های زمانی و مالی اقدامات تغییر رفتار در سطح فردی و اجتماعی (۲۵)، مطالعه پیامدهای رفتارهای پرخطر در میان دانش‌آموزان در جهت اتخاذ رویکردهای پیشگیرانه و سیاست‌گذاری، ضروری به نظر می‌رسد. در واقع، با وجود مسئله بودن رفتارهای مخاطره‌آمیز در شهر تبریز، تاکنون پژوهشی در خصوص رفتارهای مخاطره‌آمیز دانش‌آموزان با رویکرد کیفی در شهر تبریز انجام نشده است. پژوهش‌های صورت گرفته در خصوص مسئله مورد بررسی حاکی از کثرت پژوهش‌های انجام شده در این حوزه در چارچوب روش کمی دارد. مطالعات پیمایشی مورد اشاره با اتخاذ موضع بیرونی از فرایندهای معنایی و پیامدهای رفتارهای پرخطر غفلت نموده‌اند. از این رو، سهم پژوهش‌های کیفی در این حوزه بسیار کم است. بنابراین، پژوهش حاضر در نظر دارد تا با اتخاذ نگاه درونی به مطالعه پیامدهای رفتارهای پرخطر در بین دانش‌آموزان متوسطه دوم شهر تبریز بپردازد. در این راستا، پژوهش حاضر درصدد پاسخگویی به این پرسش است که پیامدهای رفتارهای پرخطر در بین دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر تبریز کدامند؟

پیشینه پژوهش

در خصوص رفتارهای پرخطر تاکنون تحقیقات متعددی صورت گرفته است. از مهم‌ترین این پژوهش‌ها می‌توان به تحقیقاتی که در جدول (۱) آورده شده است، اشاره نمود. پژوهش‌های صورت گرفته در خصوص مسئله مورد بررسی حاکی از کثرت پژوهش‌های انجام شده در این حوزه در چارچوب روش کمی دارد. مطالعات پیمایشی مورد اشاره با اتخاذ موضع بیرونی از فرایندهای معنایی، تکوین و تغییر زمینه‌ها، دلالت‌های معنایی و پیامدهای رفتارهای مخاطره‌آمیز غفلت نموده‌اند. از این رو، سهم پژوهش‌های کیفی در این حوزه بسیار کم است. مضافاً این که تحقیقی در خصوص مطالعه رفتارهای پرخطر و

پیامدهای آن در بین دانش‌آموزان شهر تبریز ملاحظه نشد. بنابراین، پژوهش حاضر در نظر دارد تا با اتخاذ نگاه درونی به مطالعه کیفی پیامدهای رفتارهای پرخطر در بین دانش‌آموزان شهر تبریز بپردازد.

جدول شماره (۱): خلاصه پیشینه پژوهش در خصوص رفتارهای پرخطر

پژوهشگر	موضوع	روش	نتایج
علی‌وردی‌نیا(۴)	مطالعه رفتارهای پرخطر دانشجویان از دیدگاه جامعه‌شناختی	کمی	میانگین تمامی ابعاد رفتارهای پرخطر در میان پسران بیشتر از دختران می‌باشد.
صمیمی و همکاران (۲۳)	نقش انگیزش تحصیلی در تبیین رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان افسار آسیب‌پذیر	کمی	مؤلفه‌های انگیزش تحصیلی پیش‌بینی کننده‌های مهمی در بروز رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان افسار آسیب‌پذیر هستند.
علیزادگانی و همکاران(۵)	بررسی علل گرایش به رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی شهر تهران	کمی	مشارکت کنندگان مهارت‌ها و آموزش‌های لازم را برای مقابله با نیازها و خواسته‌های سنی خود نیاموخته‌اند و در رفتارهای خود هیچ توجهی به پیامدهای آن ندارند و این امر از دلایل اصلی گرایش آن‌ها به رفتارهای پرخطر است.
عرب‌نژاد و همکاران (۱۳۹۷)	نقش انسجام خانواده و خود ارزشمندی در پیش‌بینی گرایش به رفتارهای پرخطر در دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول	کمی	بین انسجام خانواده و رفتارهای پرخطر همبستگی معنادار معکوسی وجود دارد.
چاقوساز و همکاران (۱۰)	پیش‌بینی گرایش به رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان بر اساس سرسختی روان‌شناختی، سبک‌های مقابله‌ای و انعطاف‌پذیری روان‌شناختی	کمی	بین سرسختی روان‌شناختی، سبک‌های مقابله‌ای و انعطاف‌پذیری روان‌شناختی و رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان رابطه وجود دارد.
استیونز- واتکینز و روستوسکی (۲۰۱۰)	نوشیدن مشروبات الکلی در مردان آمریکایی آفریقایی‌تبار از نوجوانی تا بزرگسالی	کمی	بین دین‌داری و پیوندهای خانوادگی و مصرف مشروبات الکلی رابطه معکوسی وجود دارد.
ینو همکاران(۲۶)	میزان شیوع خالکوبی در دانش‌آموزان جنوب تایوان	کمی	دانش‌آموزانی که دارای نظارت خانوادگی ضعیفی بودند، بیشتر خالکوبی داشتند.
لی و همکاران(۱۶)	مصرف مواد، رفتارهای خطرناک جنسی در نمونه دانش‌آموزان دبیرستانی چین	کمی	حدود ۷ درصد از کل نمونه حداقل در سه ماه اخیر رابطه جنسی را تجربه کردند.
استرونین و همکاران (۲۷)	نظارت والدین و مصرف الکل در بین دانش‌آموزان مکزیک	کمی	چگونگی فرزندپروری و نوع نظارت والدین بر رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان تاثیر دارند.
یی و همکاران(۲۹)	شیوع ایدز، رفتارهای مخاطره‌آمیز و تجربیات تبعیض در میان زنان تراجنسی در کامبوج	کمی	تجارب تبعیض‌آمیز بر ارتکاب رفتارهای پرخطر تاثیر دارند.

مبانی نظری

مفهوم گسترده رفتارهای پرخطر، سلسله‌ای از رفتارها را در بر می‌گیرد که نه تنها برای فرد درگیر در این رفتار و افراد مهم زندگی وی، زیان‌های جدی به بار می‌آورد، بلکه باعث صدمه غیرعمدی به افراد بی‌گناه دیگر نیز می‌شود. رایج‌ترین رفتارهای پرخطر عبارتند از: مصرف زیاد مشروبات، سوء مصرف مواد، آمیزش جنسی ناایمن، رانندگی بی‌پروا، ورزش‌های خطرناک، قمار بازی، اعمال بی‌بند و بار و غیرقانونی (۸). در واقع، رفتارهای پرخطر رفتارهایی هستند که سلامت و بهزیستی نوجوانان و جوانان را در معرض

خطر قرار می‌دهند. بر این اساس رفتارهای پرخطر به دو گروه تقسیم می‌شوند؛ گروه اول شامل رفتارهایی می‌شوند که سلامت خود فرد را به خطر می‌اندازد و گروه دوم رفتارهایی هستند که سلامت و تندرستی دیگر افراد جامعه را تهدید می‌کند. از آن جایی که میزان خطرپذیری نوجوانان و جوانان نسبت به دیگر دوره‌های سنی بالاتر است، در این گروه سنی گرایش بیشتری به این نوع رفتارها دیده می‌شود. از جمله رفتارهای پرخطری که برای دیگران تهدید کننده می‌باشد، می‌توان به رفتارهای ضد اجتماعی مثل دزدی، پرخاشگری، گریز از مدرسه، فرار از مدرسه و رفتارهای جنسی، و از جمله رفتارهای پرخطری که برای خود فرد خطرزا می‌باشد می‌توان به مصرف الکل، مصرف سیگار و روابط جنسی نامطمئن اشاره کرد. در خصوص رفتارهای پرخطر نظریه‌های متعددی وجود دارند که می‌توان آن‌ها را در قالب رویکردهای نظری زیر تلخیص نمود:

نظریه‌های بیولوژیک مخاطره‌جویی

طبق این نظریه‌ها، رفتارهای مخاطره‌جویی از چهار منبع حاصل می‌شود: الف) زمینه ژنتیکی؛ بسیاری از مطالعات نشان می‌دهند که فرزندان الکی‌ها با احتمال بیشتری نسبت به فرزندان غیر الکی‌ها سوء مصرف الکل دارند. مطالعات تطبیقی توأمان نشان داده است که تأثیر ارتباط بیش از محیط به رفتارهای یادگیری شده است؛ یعنی که فرزندان زیستی والدین معتاد به الکل گرایش بیشتری به سوء مصرف الکل دارند، حتی زمانی که به وسیله مادر خوانده و پدر خوانده غیرالکی بزرگ می‌شوند. ب) تأثیر مستقیم هورمون: ایفای نقش هورمون‌ها هم مستقیم و هم غیر مستقیم در آغاز رفتار مخاطره‌جویانه مسلم فرض شده است. ج) تأثیر ناهمزمانی دوره بلوغ: زمان دوره بلوغ هم به نوسانات هورمونی و هم به ژنتیک مربوط است. دوره بلوغ ناهمزمان (بلوغی که زودتر یا دیرتر از همسالان است) عاملی برای خطرپذیری است. د) رشد مغز و سیستم عصبی مرکزی: از دیدگاه علوم اعصاب‌شناختی، بلوغ آهسته شناختی سیستم پایش در مغز که کنترل غریزه را تنظیم می‌کند، نوجوانی را به یک زمان تشدید آسیب‌پذیری برای رفتارهای خطرپذیری تبدیل ساخته است (۳).

نظریه‌های روان‌شناختی مخاطره‌جویی

مبنای روان‌شناختی نظریه‌های رفتارهای خطرپذیری نقش شناخت، ویژگی‌های شخصیتی و ویژگی‌های زمینه‌ای مانند عزت نفس را در رفتارهای خطرپذیری آزمون می‌کند. الف) نقش شناخت: نظریه‌های شناخت از رفتارهای مخاطره‌جویی به شیوه‌هایی که افراد خطر را درک می‌کنند و در مورد انجام خطر تصمیم می‌گیرند، توجه می‌کند. ب) نقش شخصیت: نفوذ نسبی عوامل فردی بر تصمیم‌گیری نوجوانان ممکن است بازگوکننده گرایش کلی به سمت رفتارهای نامتعارف باشد. «تئوری رفتار مسئله‌ساز جسور»

¹. Jessor's Problem Behavior Theory

نامتعارف بودن در شخصیت را با احتمال افزایش درگیری در رفتارهای مسأله‌دار مانند فعالیت‌های جنسی مخاطره‌آمیز، مصرف مواد و انحراف مرتبط می‌کند. نامتعارف بودن در سیستم شخصیتی در ارزش بیشتری که فرد برای وابستگی به جای پیشرفت قائل می‌شود، انتظار پایین‌تر برای پیشرفت تحصیلی، دین‌داری کمتر و تمایل بیشتر برای انحراف بیان می‌شود. هیجان‌خواهی به عنوان یک ویژگی شخصیتی برای تشریح رفتارهای مخاطره‌جویی به کار می‌رود. (ج) نقش ویژگی‌های زمینه‌ای: عزت نفس، افسردگی و جایگاه کنترل اغلب به عنوان پیش‌بینی کننده‌های نظری رفتارهای مخاطره‌جویی در نظر گرفته می‌شوند (۲۰).

نظریه‌های محیطی و اجتماعی مخاطره‌جویی

نظریه‌های محیطی و اجتماعی به نقش همسالان، والدین، کارکرد و ساختار خانواده و نهادها (مدرسه و کلیسا) در رفتارهای مخاطره‌جویی نظر دارد. این تئوری‌ها آزمون می‌کنند که چگونه زمینه‌های محیطی و اجتماعی مدل‌ها، فرصت‌ها و نیروهای تقویتی را برای شرکت نوجوانان در رفتارهای مخاطره‌جویی فراهم می‌کند. (الف) نقش خانواده: نوجوانی زمان ظهور استقلال و نفرد از خانواده است. والدین نقش مهمی را در تعیین درگیری نوجوانان در رفتارهای مخاطره‌جویی ایفا می‌کنند. نوجوانان ممکن است درگیری در رفتارهای مخاطره‌جویی را به وسیله مشاهده رفتار والدین‌شان یاد بگیرند. نوجوانان کمتر احتمال دارد مواد مخدر مصرف کنند یا فعالیت‌های جنسی را آغاز کنند، زمانی که والدین حمایت‌های عاطفی و پذیرش ارائه می‌کنند و روابط نزدیکی با فرزندان‌شان دارند. نظارت والدین به طور وسیعی به عنوان همبسته مهم با رفتارهای خطرجویی نوجوانان مطالعه شده است. به طور وضوح تأثیر ساختار خانواده و نظارت روی رفتارهای خطرجویی نوجوانان با ویژگی‌های رابطه والد-فرزند مرتبط است. تأثیر والدین روی رفتارهای نوجوانان بر اساس کیفیت رابطه بین نوجوانان و والدین متفاوت است. سطح بالای تضاد خانوادگی با نرخ افزایش یافته رفتارهای خطرجویی در نوجوانان رابطه دارد. رویکرد والدین به پرورش فرزندان ممکن است روی احتمال درگیری نوجوانان در رفتارهای مخاطره‌جویی تأثیر داشته باشد. (ب) نقش همسالان: یکی از کارهای مرتبط با رشد نوجوانان درگیر شدن در استقلال فردی از خانواده و هم ذات‌پنداری با گروه همسالان است. به طور سنتی، «فشار همسالان» به عنوان عامل سبب‌شناسانه در رفتارهای مخاطره‌جویی نوجوانان در نظر گرفته می‌شود. (ج) نقش جامعه: عوامل اجتماعی مانند رسانه‌های جمعی و هنجارهای جامعه ممکن است بر رفتارهای مخاطره‌جویی تأثیر داشته باشند. الگوهای نقشی برای چنین رفتارهایی به طور منظم توسط رسانه‌ها (شامل رفتارهای جنسی محافظت نشده و مصرف الکل) ارائه می‌شود. انتظارات فرهنگی ممکن است روی شروع رفتارهای مخاطره‌جویی تأثیر داشته باشد (۲۰).

هم‌چنین از منظر اندیشمندان حوزه آسیب‌های اجتماعی، عوامل مختلفی در ارتکاب رفتارهای پرخطر نوجوانان نقش دارند که از جمله آن‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

انسجام خانواده

انسجام خانواده بیان‌کننده تعاملات مثبت، سالم و مناسب اعضای خانواده و هم‌چنین حمایتی است که افراد خانواده از یکدیگر دارند. در خانواده‌های منسجم، موقعیت‌هایی که به یک مسئله یا تعارض منجر می‌شود با همکاری اعضا و حتی‌الامکان به شیوه‌های منطقی حل می‌شود. خانواده‌هایی که منسجم هستند و هم‌چنین محیطی حمایت‌گر و تقویت‌کننده برای فرزندان‌شان ایجاد می‌کنند، احتمال بروز رفتارهای پرخطر و رفتارهای ضد اجتماعی را در نوجوانان‌شان کاهش می‌دهند (۶).

فضای آموزشی

مدارس نیز در ارتکاب یا عدم ارتکاب رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان نقش دارند. مدارس محیط روانی مهمی برای نوجوانان هستند، به این دلیل که مدارس نه تنها مکانی برای پیشرفت تحصیلی است، بلکه محیط اجتماعی گسترده‌ای برای تبادلات اجتماعی رسمی (با معلمان) و غیر رسمی (با همکلاسی‌ها) می‌باشد. ارتباط با مدرسه به این معنی است که تا چه حد دانش‌آموزان احساس احترام می‌کنند و مورد حمایت قرار می‌گیرند. ارتباط با مدرسه به عنوان یک عامل محافظتی در رشد نوجوانان شناخته شده است. افزایش ارتباط با مدرسه به کاهش علائم افسردگی و رفتاری خطر همراه است. ارتباط با مدرسه با کاهش مصرف الکل، خشونت بزهکاری و خطرات رانندگی در خارج از مدرسه همراه می‌باشد. شرایط نامناسب مدرسه و کلاس، تهدیدها و تویخ‌های رسمی و غیر رسمی، تنبیه‌ها و جریمه‌های مکرر، ثبات عاطفی در روان دانش‌آموزان را مختل و شخصیت آن‌ها را متزلزل نموده و از آنان افرادی کینه‌توز، پرخاشگر و نامتعادلمی‌سازد (۱۷).

گروه همسالان

ارتباط با همسالان بزهکار نیز از دیگر عوامل است. منظور از همسالان بزهکار، دوستانی هستند که رفتارهای غیر قانونی، خلاف و ضد اجتماعی هم چون حمل سلاح، آسیب رساندن به دیگران، شرکت در درگیری و سوء مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی را مرتکب می‌شوند. در دوره نوجوانی، تاثیرگذاری گروه همسالان، حتی بیشتر از والدین است. گروه همسالان با قدرت و نفوذی که در این دوره سنی دارند، می‌توانند بر افکار، احساس و رفتار نوجوان تاثیر مثبت و منفی داشته باشند (۷).

عوامل شخصیتی

عوامل شخصیتی یا روانی (سرسختی و انعطاف‌پذیری) نیز در ارتکاب رفتارهای پرخطر موثر هستند. سرسختی روان‌شناختی موجب می‌شود افراد در مقابل رویدادهای استرس‌زا و موقعیت‌های پرتنش زندگی عملکرد مناسبی داشته باشند، سرسختی روان‌شناختی، نگرش درونی خاصی را به وجود می‌آورد که شیوه رویارویی افراد را با مسائل مختلف زندگی تحت تاثیر قرار می‌دهد. سرسختی یک منبع قوی در مواجهه با رویدادهای استرس‌زای زندگی است. افراد با سطح سرسختی روان‌شناختی قوی با توجه به صفات مبارزه‌جویی و ابراز وجود و نیرومندی و استقامت در مقابل حوادث تنش‌زای محیطی کمتر دچار رفتارهای پرخطر می‌شوند. انعطاف‌پذیری توانایی سازگار بودن افکار و رفتار با تغییرات محیط و موقعیت‌ها به حساب می‌آید. افراد انعطاف‌پذیر، نرم‌خو هستند و وقتی موقعیت‌های شگفت‌آور ظهور می‌یابند، قادر هستند انعطاف پیدا کنند (۱۰).

روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد کیفی و بهره‌گیری از مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته انجام شده است. داده‌های گردآوری شده با بهره‌گیری از استراتژی تحلیل تماتیک یا مضمون مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. تحلیل تماتیک روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی مصاحبه‌ای است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (۹). این نوع تحلیل در وهله اول به دنبال الگوییابی در داده‌هاست. زمانی که الگویی از داده‌ها به دست آمد، باید حمایت مفهومی یا موضوعی از آن صورت گیرد. به عبارتی مقوله‌ها از داده‌ها نشأت می‌گیرند.

در پژوهش حاضر با استفاده از استراتژی تحلیل تماتیک، مصاحبه‌های انجام شده بر حسب اهداف و سوالات پژوهش مرتب‌سازی و سازماندهی شدند. سپس، با واکاوی محتوایی و مفهومی آن‌ها، مضامین پایه (بیانگر نکته مهمی در متن است و با ترکیب آن‌ها، مضمون سازمان دهنده ایجاد می‌شود) و مضامین سازمان دهنده (مضمونی که واسط بین مضامین فراگیر و پایه است) استخراج شده و با ارجاع به دیدگاه پاسخگویان مستندسازی و ارائه شدند. در نهایت، با توجه به مقوله‌های استخراج شده، الگوی نظری مبتنی بر داده‌های گردآوری شده و مضامین فراگیر (مضمونی که در کانون شبکه مضامین قرار می‌گیرد) آن‌ها ترسیم شده و مورد تفسیر قرار گرفته است. تحلیل تماتیک در پژوهش حاضر در پنج گام صورت گرفته است. در مرحله اول که مربوط به آشنایی با داده‌ها است، بعد از این که مصاحبه‌های صوتی، انجام و به نوشتار تبدیل شد، مورد بررسی قرار گرفتند و مجدداً خوانده شدند تا آشنایی با داده‌ها حاصل گردد. محققان در مرحله دوم (تولید کدهای اولیه یا استخراج مفاهیم از عبارات معنایی) بایک روش معنادار و نظام‌مند شروع به کدگذاری داده‌ها نمودند. در مرحله سوم، پژوهشگران در جستجوی تم‌ها برآمدند.

جستجوی تم‌ها، کنکاش برای یافتن تم‌هایی (فرعی) است که یک یا دسته‌ای از مفاهیم استخراجی را در بر گیرد؛ سپس یافتن تم‌های اصلی که یک یا چند تم فرعی را پوشش دهد. در مرحله چهارم (بررسی تم‌ها)، تم‌های اولیه را که در مرحله سوم شناسایی شده بودند، بررسی، اصلاح و توسعه داده شدند. سپس پژوهشگران با تجمیع تم‌های فرعی در گستره‌های معنایی وسیع‌تر به تم اصلی (مضمون فراگیر) رسیدند. مشارکت‌کنندگان پژوهش حاضر را دانش‌آموزان دارای رفتارهای مخاطره‌آمیز مناطق پنج‌گانه مقطع دوم متوسطه شهر تبریز در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ (قبل از شیوع ویروس کرونا) تشکیل داده‌اند. انتخاب این دانش‌آموزان به این دلیل صورت گرفته است که شیوع رفتارهای پرخطر در میان دانش‌آموزان دبیرستانی دور دوم بیشتر از دانش‌آموزان دور اول (دوره راهنمایی سابق) است. برای انتخاب مشارکت‌کنندگان از روش نمونه‌گیری هدف‌مند (کسانی که دارای رفتارهای پرخطر بودند) و از نوع حداکثر تنوع در متغیرهای زمینه‌ای شامل سن (۱۵ تا ۱۸ سال) جنسیت (دختر و پسر)، مناطق شهری (محروم، کم‌برخوردار، برخوردار) و نوع مدارس (دبیرستان‌های عادی دولتی، نمونه دولتی، تیزهوشان، هنرستان‌های دولتی فنی و حرفه‌ای و کار و دانش) استفاده شد تا فهم و تفسیر جامع‌تری از تجارب و باورهای آن‌ها به دست آید. با توجه به کیفی بودن روش پژوهش، اشباع اطلاعاتی یا نظری ملاک اتمام نمونه‌گیری است. در مجموع با ۵۷ دانش‌آموز مصاحبه صورت گرفت، چرا که داده‌های جمع‌آوری شده، تکراری شدند و طبقات اطلاعاتی تازه‌ای به دست نیامدند و اشباع نظری حاصل شد. در پروتکل مصاحبه دو سوال طرح شده بود: ۱. شما کدام رفتارهای پرخطر را تا به حال انجام داده و یا می‌دهید؟ ۲. رفتارهای پرخطر مرتکب شده چه آثار یا پیامدهایی در زندگی شما داشته‌اند؟

در پژوهش حاضر، برای اعتبار و اعتمادبخشی به داده‌ها از قابلیت اعتبار (اعتبارپذیری به واقعی بودن توصیف‌ها و یافته‌های پژوهش اشاره دارد و عبارت است از درجه اعتماد به واقعی بودن یافته‌ها برای شرکت‌کنندگان پژوهش و برای زمینه‌ای که این پژوهش در آن انجام شده است)، انتقال‌پذیری (به درجه‌ای گفته می‌شود که در آن نتایج یک مطالعه کیفی می‌تواند به یک محیط دیگر نیز منتقل شده و برای یک جمعیت متفاوت به کار رود)، قابلیت اعتماد (عبارت است از توانایی شناسایی جایی که داده‌های یک مطالعه معین از آن آمده، گردآوری شده و به کار رفته‌اند. برای دستیابی به قابلیت اعتماد از کنترل عضو یا اعتبار پاسخگو استفاده می‌شود) و قابلیت تأیید (نشان دادن این امر که یافته‌های پژوهش عملاً و واقعاً مبتنی بر داده‌ها هستند) استفاده شده است. به منظور رعایت قابلیت اعتبار پژوهش، سعی شد افرادی وارد مطالعه شوند که دارای رفتارهای مخاطره‌آمیز بودند. انتقال‌پذیری نیز با عرضه کامل یافته‌ها تحقق یافت. به طوری که همه کدهای به دست آمده از مصاحبه‌ها ذیل یک مضمون پایه قرار گرفتند و هیچ‌بخش از مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان حذف یا کنار گذاشته نشد. برای دستیابی به قابلیت اعتماد، یافته‌های پژوهش به چند تن از پاسخگویان داده شد و از آن‌ها خواسته شد تا نتایج را بررسی و بازبینی کرده، نظرات خود را اعلام کنند و در نهایت آن‌ها نتایج را تأیید کردند. قابلیت تأیید از طریق مرور و

بازبینی‌های دقیق و چندین باره داده‌ها، تفسیرها و یافته‌های این مطالعه با نگاهی به مطالعات پیشین حاصل شده است.

یافته‌های پژوهش

از ۵۷ مصاحبه انجام شده با دانش‌آموزان، ۳۱ نفر آن‌ها دختر و ۲۶ نفر پسر بودند. حداقل سن مشارکت کنندگان ۱۵ و حداکثر سن آن‌ها ۱۸ سال، با میانگین سنی ۱۶/۵۶ سال بود. از نظر نوع مدرسه، ۲۴ نفر از مدارس عادی دولتی، ۵ نفر از مدارس نمونه دولتی، ۴ نفر از مدارس تیزهوشان، و ۲۴ نفر از هنرستان بودند. از لحاظ منطقه شهری، ۱۹ نفر از دانش‌آموزان از مناطق برخوردار شهر، ۲۰ نفر از مناطق کم برخوردار و ۱۸ نفر نیز از مناطق محروم و حاشیه‌نشین شهر بودند.

جدول شماره (۲): سیمای کلی پاسخگویان

متغیر	شاخص	فراوانی	درصد
جنس	دختر	۳۱	۵۴/۳۸
	پسر	۲۶	۴۵/۶۱
نوع مدرسه	عادی دولتی	۲۴	۴۲/۱۰
	نمونه دولتی	۵	۸/۷۷
	تیزهوشان	۴	۷/۰۳
	هنرستان	۲۴	۴۲/۱۰
نوع منطقه	برخوردار	۱۹	۳۳/۳۳
	کم برخوردار	۲۰	۳۵/۰۸
	محروم	۱۸	۳۱/۵۷

پس از تحلیل مصاحبه‌های مشارکت کنندگان، پیامدهای رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان در قالب یک مضمون فراگیر تحت عنوان فرسایش سرمایه اجتماعی و هشت مضمون سازمان دهنده با عناوین تضعیف سلامت روانی، تضعیف سلامت اجتماعی، تشدید بیگانگی اجتماعی، انزوای اجتماعی، تضعیف اعتماد اجتماعی، تشدید بی‌تفاوتی اجتماعی، افزایش فساد جنسی و شکست تحصیلی شناسایی شدند. تضعیف سلامت روانی اولین مضمون سازمان دهنده‌ای است که از مصاحبه‌های مشارکت کنندگان به دست آمده است. اظهارات مشارکت کنندگان بیانگر آن است که سلامت روانی افراد پس از ارتکاب رفتارهای پرخطر تضعیف می‌شود و آن‌ها دچار فشارهای روحی و روانی، افسردگی و اضطراب، کاهش اعتماد به نفس، احساس تنهایی، احساس بیچارگی یا درماندگی، احساس نفرت از خود، عدم پذیرش خود و احساس عقب ماندن از دوستان خود، می‌شوند. برخی از مشارکت کنندگان در این زمینه گفته‌اند: «هر وقت در مدرسه با کسی دعوا می‌کنم به شدت عذاب وجدان می‌گیرم و حس می‌کنم دوستانم از من بیزارند و حتی خود هم از خودم بدم می‌آید».

«پس از مصرف مشروب و مصرف برخی قرص‌ها تا یک مدتی همه‌اش تو فکر و خیال می‌روم و به جورایی همیشه دپرس هستم».

سلامت روانی، تنها بعد سلامت افراد نیست که در اثر ارتکاب رفتارهای پرخطر تضعیف می‌شود، بلکه سلامت اجتماعی آن‌ها نیز دچار لطمه می‌شود. اظهارات مشارکت‌کنندگان بیانگر آن است که ارتکاب رفتارهای پرخطر باعث شده است که ارتباطات یا تعاملات آن‌ها با دیگران تضعیف شود و از برقراری تعامل خوب یا مناسب با افراد محروم شوند. همچنین آن‌ها به شدت احساس عدم تعلق خاطر به جامعه می‌کنند و از سوی جامعه پذیرفته نمی‌شوند. علاوه بر این، آن‌ها احساس می‌کنند که در پیشرفت جامعه و محیط‌شان نقش ندارند. برخی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه گفته‌اند:

«این قدر در مدرسه با این و اون دعوا کرده‌ام که کسی حاضر به دوستی و ارتباط با من نیست. البته خود هم نمی‌توانم با کسی ارتباط برقرار کنم».

«در مدرسه کسی من را قبول ندارد و من را به عنوان یک فرد خلافکار می‌شناسند که دنبال شر می‌گردم».

تشدید بیگانگی اجتماعی از دیگر مضامین سازمان دهنده است که مشارکت‌کنندگان به آن اشاره کرده‌اند. بیگانگی اجتماعی بیانگر احساس بیزاری از جامعه و فرهنگ اجتماع یا عدم پذیرش و تعلق‌کنشگر به ارزش‌های اخلاقی و هنجاری نظام اجتماعی است (۳۰). بیگانگی اجتماعی باعث بروز واکنش-های منفعلانه و ناسازگارانه در قبال جامعه می‌شود. مطابق اظهارات مشارکت‌کنندگان، رفتارهای پرخطر باعث احساس بیگانگی اجتماعی در افراد می‌شود. به طوری که آن‌ها احساس بی‌قدرتی، عدم تسلط بر زندگی، ناتوانی در برابر مشکلات، احساس بی‌معنایی نسبت به دنیا، بدبینی نسبت به آینده، و ... می‌کنند. یکی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه می‌گوید:

«واقعاً از محیط و جامعه‌ای که در آن هستم بدم می‌آید و دوست دارم زودتر از شرش خلاص شم. هیچ قدرتی ندارم و امیدوی نسبت به آینده ندارم».

انزوای اجتماعی احساس ناراحتی و یا نگرانی فرد در مورد خودش است و منجر به جدایی فرد از افراد دیگر و محیط پیرامونش می‌شود. ارتکاب رفتارهای پرخطر هم چون نزاع، مصرف مشروبات الکلی، استعمال مواد و ... از جمله عواملی است که منجر به دوری افراد جامعه، دوستان و حتی اعضای خانواده از فرد مرتکب می‌شود. اظهارات برخی از مشارکت‌کنندگان بیانگر آن است که رفتارهای پرخطر و به تبع آن بدنام شدن فرد باعث طرد اجتماعی فرد می‌شود. برخی از مشارکت‌کنندگان گفته‌اند:

«من از مشروبات الکلی زیاد استفاده می‌کنم و دوستانم به خاطر این که ازم بوی الکل می‌آید کناره‌گیری می‌کنند و ارزش و اهمیتی برایشون ندارم».

«طبیعی است که انجام بعضی از کارها باعث منزوی شدن و تنهایی آدم می‌شوند. خب آدمایی کمی پیدا می‌شوند که ترجیح بدهند با یک پس‌لوات و اهل دعوا رفیق بشوند».

هم‌چنین رفتارهای پرخطر علاوه بر انزوای اجتماعی، باعث تضعیف اعتماد اجتماعی می‌شود. اعتماد انتظاری است که فرد نسبت به رفتار شخص یا گروه دیگر دارد و به این صورت است که فرد، شخص یا گروه دیگر را دارای مزیت می‌داند و رفتار آن‌ها را از نوع دوستانه می‌بیند. با ارتکاب رفتارهای پرخطر هم

چون نزاع و درگیری در مدرسه و محله، انتظارات و احساسات مثبت دیگر افراد به شخص کاهش می‌یابد و منجر به بی‌اعتماد شدن افراد جامعه و دوستان به فرد، بی‌اعتماد شدن فرد به افراد جامعه و دوستان، بی‌اعتمادی نسبت به معلمان می‌شود. یکی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه می‌گوید:

«من با هر کی که زور بگه زود دعوا می‌کنم و روزی نیست که تو مدرسه دعوا نکنم. برای همین همکلاسیام و حتی معلم‌ها به هم اعتماد ندارند و حرفم را قبول ندارند».

تشدید بی‌تفاوتی اجتماعی از دیگر پیامدهای رفتارهای پرخطر در میان دانش‌آموزان است. بی‌تفاوتی نوعی بی‌قیدی در افراد نسبت به قوانین، هنجارها، حوادث و اتفاقات اجتماعی، سیاسی و غیره در جامعه است. اظهارات مشارکت‌کنندگان بیانگر آن است که با ارتکاب رفتارهای پرخطر افراد دچار بی‌تفاوتی به هم‌نوعان، بی‌تفاوتی نسبت به اوضاع جامعه، بی‌تفاوتی نسبت به حوادث و اتفاقات سیاسی، نادیده گرفتن قوانین و ارزش‌های جامعه می‌شوند. در این زمینه مشارکت‌کننده‌ای گفته است:

«من همیشه تو حال و هوای خودم هستم و خیلی وقت‌ها مست می‌کنم. به من چه که چه کسی شهردار می‌شه چه کسی نماینده مجلس می‌شه».

یکی دیگر از پیامدهای ارتکاب رفتارهای پرخطر، افزایش فساد جنسی است. اظهارات مشارکت‌کنندگان بیانگر آن است که یکی از مهم‌ترین پیامدهای رفتارهای پرخطر هم چون درگیر شدن در دوستی‌های نامتعارف (دوست دختری و دوست پسری)، رابطه نامشروع جنسی با زنان متاهل، دختران و حتی افراد همجنس است. هم‌چنین در سایه افزایش فساد جنسی، قبح روابط جنسی نامشروع کاهش می‌یابد و رفتارهایی هم چون خیانت زناشویی عادی می‌گردد. یکی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه گفته است:

«با یک دختری دو سال دوست بودم. براش هر کاری می‌کردم و آخر سر راضیش کردم که باهام رابطه جنسی داشته باشه. الان هم با یک خانم متاهل که بیست و یک سالش است رابطه جنسی دارم».

ناکامی تحصیلی نیز از پیامدهایی است که مشارکت‌کنندگان بدان اشاره نموده‌اند. دانش‌آموزانی که درگیر رفتارهای پرخطر زمان‌بری هم چون چت و رابطه با دوستان غیر همجنس، شرکت در پارتنی‌های شبانه، حضور در سفره‌خانه و قهوه‌خانه می‌شوند، دچار شکست تحصیلی می‌شوند و حتی بعضاً مجبور می‌شوند که ترک تحصیل کنند و از ورود به دانشگاه و ادامه تحصیل منع می‌شوند. برخی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه گفته‌اند:

«زمان زیادی رو صرف چت با پسرها می‌کنم. دو سه تا پسر دارم و اصلاً وقت نمی‌کنم به درس برسم. معلم به شدت اومده پایین و از مدرسه تهدید کرده‌اند که این جواری پیش بری اخراج خواهی شد».

«من از دخترها چند تا دوست اجتماعی دارم و خیلی از وقتم را با آنها سپری می‌کنم. روزی نیست که باهاشون کافی‌شاپ و سفره‌خانه نرم. برای همین تو مدرسه از نظر درس وضعم خیلی خراب است. کلاً بی‌خیال درس و ادامه تحصیل شده‌ام».

جدول شماره (۳): مضامین فراگیر، سازمان دهنده و پایه در زمینه پیامدهای رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان

مضمون فراگیر	مضامین سازمان دهنده	مضامین پایه
	تضعیف سلامت روانی	کاهش اعتماد به نفس، افسردگی، اضطراب، فشارهای روحی و روانی، احساس تنهایی، احساس درماندگی، بیزار بودن از خود، احساس عقب بودن از دیگران، خود را قبول نداشتن.
	تضعیف سلامت اجتماعی	تضعیف ارتباطات یا تعاملات فرد با دیگران، تضعیف برقراری تعامل خوب با دیگران، احساس بی‌تعلقی به جامعه، عدم پذیرفته شدن از سوی جامعه، احساس نقش نداشتن در پیشرفت جامعه.
	تشدید بیگانگی اجتماعی	احساس بی‌قدرتی، عدم تسلط بر زندگی، ناتوانی در برابر مشکلات، احساس بی‌معنایی نسبت به دنیا، بدبین بودن به آینده، نامشخص بودن آینده شغلی.
فرسایش سرمایه اجتماعی	انزوای اجتماعی	گوشه‌گیری، منزوی شدن، دور شدن از دوستان، طرد شدن از سوی دوستان.
	تضعیف اعتماد اجتماعی	بی‌اعتماد شدن به افراد جامعه، بی‌اعتمادی به دوستان، بی‌اعتمادی به افراد غیر همجنس، بی‌اعتماد شدن نسبت به معلمان، بی‌اعتماد شدن افراد جامعه به فرد، بی‌اعتماد شدن دوستان به فرد.
	تشدید بی‌تفاوتی اجتماعی	بی‌تفاوت شدن به هموعان، بی‌تفاوت شدن نسبت به اوضاع جامعه، نادیده گرفتن قوانین جامعه، نادیده گرفتن ارزش‌های جامعه، بی‌تفاوت شدن نسبت به حوادث و اتفاقات سیاسی.
	افزایش فساد جنسی	ترویج روابط جنسی ناسالم در جامعه، افزایش خیانت زناشویی، از بین رفتن قبح روابط نامشروع جنسی، رابطه با افراد همجنس.
	شکست تحصیلی	ترک تحصیل، افت تحصیلی، ناکامی در ورود به دانشگاه.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که وقوع رفتارهای پرخطر در بین دانش‌آموزان پیامدهای متعددی هم چون تضعیف سلامت روانی و اجتماعی، شکست تحصیلی، تضعیف اعتماد اجتماعی، افزایش فساد جنسی، انزوای اجتماعی، بی‌تفاوتی اجتماعی و بیگانگی اجتماعی دارند که منجر به فرسایش سرمایه اجتماعی افراد و حتی جامعه می‌شود. این یافته، همسو با یافته‌های پژوهش‌های علی‌رودی‌نیا (۴)، و قریشی راد و پورجبار آخونی (۱۳)، است. سرمایه اجتماعی حاصل روابط اجتماعی بین افراد جامعه است که این امر موجب شکل‌گیری نوعی همبستگی، تعهد و التزام، اعتماد، آگاهی و مشارکت افراد نسبت به جامعه می‌شود (۱۲). سرمایه اجتماعی، به زندگی فرد، معنی و مفهوم می‌بخشد و زندگی را ساده‌تر و لذت‌بخش‌تر می‌کند.

عوامل متعددی سرمایه اجتماعی را تضعیف می‌کنند که وقوع جرم و رفتارهای مجرمانه و آسیب‌زنده‌ای هم چون رفتارهای مخاطره‌آمیز یکی از این عوامل است. ارتکاب رفتارهای پرخطر عاملی مهم در شکل‌گیری احساس ناامنی، تضعیف و سست شدن پیوندها و تعاملات اجتماعی است (۲۲). در واقع، وقوع رفتارهای مخاطره‌آمیز در هر جامعه‌ای، نشانگر علایم بیماری و تهدید سرمایه اجتماعی است و جامعه‌ای که میزان سرمایه اجتماعی در آن به هر دلیلی کاهش یابد، شاهد گسیختگی‌ها و شکاف‌های عمیقی در میان گروه‌های اجتماعی خواهد بود. در واقع، رفتارهای مخاطره‌آمیز باعث تخلیه سرمایه اجتماعی در هر جامعه‌ای می‌شوند؛ زیرا اولاً، سرمایه اجتماعی زمانی شکل می‌گیرد که هنجارها و شیوه‌های رفتار استوار باشند و افراد بتوانند رفتارهای یکدیگر را پیش‌بینی کنند؛ از سوی دیگر، در محیط

عاری از سرمایه اجتماعی، اگر سطوح مشارکت و شبکه‌های روابط کاهش پیدا کنند امری قابل انتظار است که رفتارهای مخاطره‌آمیز باعث کاهش سرمایه اجتماعی از طریق تضعیف هنجارهای مسلط بر رفتارها می‌شوند. در این زمینه، گالتونگ^۱ نیز تولید سرمایه اجتماعی را بر مبنای عمق و گستردگی ارتباطات متقابل افراد در درون یک نظام اجتماعی مورد بررسی قرار می‌دهد و میزان کیفیت و کمیت این ارتباطات را در از هم گسیختگی اجتماعی، انومی و اتمیزه شدن یک ساختار اجتماعی مورد تحلیل قرار می‌دهد. گالتونگ معتقد است کاهش یا تضعیف کیفیت و کمیت این ارتباطات باعث به وجود آمدن فساد، روان‌پریشی، خشونت، جرم، رفتارهای مخاطره‌آمیز و ارتباطات مبتنی بر منافع شخصی و نه جمعی که همگی از سببهای کاهش سرمایه اجتماعی در یک اجتماع هستند، می‌شود.

در هر جامعه‌ای برای کاهش یا کنترل انحرافات اجتماعی (رفتارهای پرخطر) افراد ضروری است تا شرایط و ویژگی‌های فرهنگی و اجتماعی آن جامعه و گروه‌های سنی به طور دقیق و همه‌جانبه مورد مطالعه قرار گیرد و سپس متناسب با آن شرایط و ویژگی‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌های لازم با مشارکت افراد، خانواده‌ها، نهادهای اجتماعی و دولت اتخاذ گردد؛ لذا، سیاست‌گذاری در زمینه رفتارهای پرخطر دانش‌آموزان مستلزم شناخت پیامدهای این رفتارها است. برای کاهش رفتارهای پرخطر غیر اخلاقی دانش‌آموزان لازم است تصمیم‌گیری‌ها و سیاست‌گذاری‌های مناسبی در زمینه آگاه‌سازی دانش‌آموزان و خانواده‌ها، اوقات فراغت دانش‌آموزان و مدیریت آن، افزایش سواد رسانه‌ای و اطلاعاتی دانش‌آموزان، تهیه و تولید برنامه‌های متناسب با نیازهای به روز قشر نوجوان، ایجاد فضای شاد و با نشاط در مدرسه، توزیع برابر امکانات و خدمات در مناطق مختلف شهر از جمله احداث سالن‌ها و امکانات ورزشی رایگان یا با هزینه کمتر برای مناطق پایین‌شهر و غیره صورت گیرد.

تعارض منافع

«بنا بر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.»

^۱. Galtung

منابع

1. Ahmadabadi Z., & Zadeh Mohammadi, A. (2012). Sport and Sexual Risk-taking among Students in Tehran High Schools. *Motor Behavior*, 4 (11), P.p: 45-61. Retrieved from https://mbj.ssric.ac.ir/article_65.html
2. Ahmadi, H., & Moeini, M. (2015). An Investigation of the Relationship between Social Skills and High Risk Behaviors among the Youth: the Case of Shiraz City. *Strategic Research on Social Problems in Iran University of Isfahan*, 4 (1), P.p:1-24. Retrieved from https://ssoss.ui.ac.ir/article_17124.html
3. Akbari, M., & Zare, H. (2012). Prediction of risky behavior in adolescence and its relationship with sensation seeking and decision making styles. *Journal of Research in Psychological Health*. 6 (1), P.p: 57-65. Retrieved from <http://rph.khu.ac.ir/article-1-23-fa.html>
4. Aliverdina A. (2013). The study of high risk behaviors among university students from sociological perspective. *Social Development*. 7 (3), P.p: 54-123. Retrieved from <https://www.magiran.com/paper/1819995>
5. Alizadegani, F., Akhavan-Tafti, M., & Khadami, M. (2017). Investigating the causes of tendency to risky behaviors in male high school students in Tehran. *Journal of Social Order*, 9 (2), P.p: 103-128. Retrieved from <http://sopra.jrl.police.ir/>
6. Arabnejad, S., Mafahkeri, A., & Ranjbar, M. (2018). The role of family cohesion and self-worth in predicting tendency towards risky behavior in adolescents. *Journal of Psychological Studies*, 14 (1), P.p: 147-162. Retrieved from https://psychstudies.alzahra.ac.ir/article_3135.html
7. Asghari, F., Sadeghi, A., ghasemiJobaneh, R., Dargahi, S. (2015). Role of Parental Monitoring and Self- Efficacy in Affiliation with Delinquents Peers and High Risk Behaviors of High School Students. *Criminal Law Research*, 6 (2), P.p: 33-48. Retrieved from https://jol.guilan.ac.ir/article_1392_0.html
8. Boyer, T. W. (2006). The development of risk-taking: A multi-perspective review. *Developmental Review*, 26 (3), P.p: 291-345. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.dr.2006.05.002>
9. Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), P.p: 77-101. Retrieved from <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
10. Chaghoosaz, M., Asghari, M., & Reyhani, M. (2020). Predicting students' tendency to risky behaviors based on psychological toughness, coping styles, and psychological resilience. *Journal of Psychology New Ideas*, 6 (10), P.p: 1-13. Retrieved from <http://jnip.ir/article-1-338-fa.html>
11. Esmailzadeh, H., Asadi, M., Miri, N., & Keramatkar, M. (2014). Prevalence of High Risk Behaviors Among High School Students of Qazvin in 2012. *Irje*. 10 (3), P.p: 75-82. Retrieved from <http://irje.tums.ac.ir/article-1-5282-fa.html>
12. Firozjayan Galougah, A., & Majidi, M. (2018). Erosion of Social Capital and Disorder Among Tehranian Citizen. *Strategic Research on Social Problems in Iran University of Isfahan*, 7 (2), P.p: 1-18. Retrieved from https://ssoss.ui.ac.ir/article_23737.html
13. Ghoreishi Rad, F. S., & Pour JabbarAkhouni, F. (2019). Investigating the Relationship of Social Health and Personality Traits with High-Risk Behaviors of Tabriz University of Medical Sciences Students in 2017: A Descriptive Study. *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*. 18 (2), P.p:107-120. Retrieved from <http://journal.rums.ac.ir/article-1-4112-fa.html>

14. Jabbari Beyrami, H., Bakhshian, F., Vahidi, R., Mohammadpour Asl, A. (2008). High Risk Behaviors and Attitudes of Secondary School Students in Tabriz toward Drugs of Abuse. *IJPCP*. 14 (3), P.p: 350-354. Retrieved from <http://ijpcp.iums.ac.ir/article-1-577-fa.html>
15. Laursen, B., & Collins, W. A. (2009). Child Relationships During Adolescence, in *Handbook of Adolescent Psychology*, John Wiley & Sons, Inc. Retrieved from <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy002002>
16. Li, K., Simons- Morton, B. G., & Hingson, R.(2013). Impaired-driving prevalence among US high school students: Associations with substance use and risky driving behaviors. *American journal of public health*. 103 (11), P.p: 71–77. Retrieved from <https://doi.org/10.2105/AJPH.2013.301296>
17. Mohseni, S., Mirgol, A., Abbasnezhad, H. (2020). Determining the Relationship between School Environment with Risky Behaviors and Addiction among High School Students. *Health Research Journal*. 5 (2), P.p: 89-95. Retrieved from <http://hrjbaq.ir/article-1-350-fa.html>
18. Nejati Sooq, S., Mohammadhossini Servak, R., Mansoorian, S., Bezorghyan, L., Jamali Nasab, Z., & Jamali Nasab, A. (2019). Determining the Prevalence of High-risk Behaviors among Adolescents and Its Relation to Perceived Social Support in Yasuj, Iran, in 2016. *Armaghanedanesh Journal*, 24 (1), P.p: 110-121. Retrieved from <http://armaghanj.yums.ac.ir/article-1-2460-fa.html>
19. Niazi, M., Abbaszadeh, M., & Saadati, M. (2018). Sociological Study of the Impact of Social Capital Components on Risky Behaviors (Case Study: Youth of 15-34 Years of Tabriz). *Journal of Social Problems of Iran*, 8 (2), P.p: 75-101. Retrieved from https://ijsp.ut.ac.ir/article_65054.html
20. Rahmani, M., Ghasemi, V., & Hashemianfar, A. (2016). Investigation of the Effect of Social Relations on High-Risk Behaviors of Adolescents of Bojnourd City, Iran. *Journal of Applied Sociology*, 27 (1), P.p: 1-26. Retrieved from https://jas.ui.ac.ir/article_20478.html
21. Rashid, K. (2015). Epidemiology of High-Risk Behaviors among Tehran Adolescent Girls and Boys. *Social Welfare Quarterly*. 15 (57), P.p: 31-55. Retrieved from <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-2158-fa.html>
22. RasoulzadehAghdam, S., Adlipour, S., & Abedini, S. (2018). A Sociological Study of the Relationship between Social Capital and Cultural Deviance (Case Study: Undergraduate Students of Azarbaijan Shahid Madani University). *Journal of Contemporary Sociological Research*, 7 (12), P.p: 23-43. Retrieved from https://csr.basu.ac.ir/article_2401.html
23. Samimi, Z., Heyrati, H., Ramesh, S., & Kordtamini, M. (2016). Role of Academic Motivation in High-risk Behavior of Vulnerable students. *Journal of Child Mental Health*. 3 (3), P.p: 85-95. Retrieved from <http://childmentalhealth.ir/article-1-115-fa.html>
24. Schweizer, V. J. (2020). The Role of Perceived Discrimination in the Risky Sexual Behaviors, Substance Use, and Suicidality of Transgender Individuals (Doctoral dissertation, Bowling Green State University). Retrieved from <https://etd.ohiolink.edu>
25. Soleymaninia, L., Jazayeri, A., & Mohamad khani, P. (2006). The Role of Positive and Negative Mental Health in Adolescent's Health Risk Behaviors. *Social Welfare Quarterly*. 5 (19), P.p: 75-90. Retrieved from <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1948-fa.html>

26. Stevens- Watkins, D. & Rostosky, S. (2010). Binge drinking in African American males from adolescence to young adulthood: The protective influence of religiosity, family connectedness, and close friends' substance use. *Substance Use and Misuse*, 45 (10), P.p: 1435-1451. Retrieved from <https://doi.org/10.3109/10826081003754765>
27. Strunin, L., Martínez, A. D., Díaz-Martínez, L. R., Heeren, T., Kuranz, S., Winter, M., ... & Solís-Torres, C. (2013). Parental monitoring and alcohol use among Mexican students. *Addictive behaviors*, 38 (10), P.p: 2601-2606. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2013.06.011>
28. Yen, C. F., Hsiao, R. C., Yen, J. Y., Yeh, Y. C., Wang, P. W., Lin, H. C., & Ko, C. H. (2012). Tattooing among high school students in southern Taiwan: the prevalence, correlates and associations with risk-taking behaviors and depression. *The Kaohsiung journal of medical sciences*, 28 (7), P.p: 383-389. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.kjms.2011.10.008>
29. Yi, S., Ngin, C., Tuot, S., Chhoun, P., Chhim, S., Pal, K., ... & Mburu, G. (2017). HIV prevalence, risky behaviors, and discrimination experiences among transgender women in Cambodia: descriptive findings from a national integrated biological and behavioral survey. *BMC international health and human rights*, 17 (1), P.p: 1-11. Retrieved from 10.1186/s12914-017-0122-6
30. Yurdakul, G., & Öneren, M. (2021). The Relationship Between Social Loafing and Work Alienation: A Case Study. *YönetimBilimleriDergisi*, 19 (39), P.p: 179-202. Retrieved from <https://doi.org/10.35408/comuybd.724154>
31. Zadeh Mohammadi, A., & Ahmadabadi, Z. (2009). Investigating high-risk behaviors among adolescents Strategies for crime prevention in the family environment, *Journal of Family Research*, 5 (4), P.p: 467-485. Retrieved from https://jfr.sbu.ac.ir/article_95586.html
32. Zarei, A., Bagherzadeh, R., Gharibi, T., & Ravanipour M. (2019). Tendency to High-Risk Behaviors in Adolescents and its Related Factors in Bushehr. *Iranian South Medical Journal*. 23 (6), P.p: 554-568. Retrieved from <http://ismj.bpums.ac.ir/article-1-1375-fa.html>